

Sygn. akt II CSKP 324/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Kowalski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Tomasz Szanciło

SSN Jacek Widło

w sprawie z powództwa P. Ż. i A. S.
przeciwko [...] Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę, ewentualnie o ustalenie nieważności umowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 maja 2022 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 9 września 2019 r., sygn. akt I ACa 448/19,

**uchyla zaskarżony wyrok w punktach I, III i IV i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do
ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie P. Ż. i A. S. domagali się zasądzenia od Banku S.A.
w W. kwoty 219 342,05 zł z ustawowymi odsetkami, ewentualnie stwierdzenia
nieważności umowy kredytu z 25 września 2008 r.

Wyrokiem z 26 lutego 2019 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił powództwo. Sąd ten ustalił, że 25 września 2008 r. powodowie zawarli z pozwanym umowę kredytu mieszkaniowego hipotecznego w kwocie 156 845,71 CHF. Kwota kredytu miała zostać wypłacona w walucie polskiej. Umowa nie przewidywała możliwości jej wypłaty (oddania do dyspozycji) kredytobiorcy we frankach szwajcarskich. Raty kredytu natomiast miały być płatne w złotych polskich. Do wypłaty kredytu stosowano kurs kupna dla dewiz obowiązujących w B. S.A. w dniu realizacji zlecenia płatniczego według aktualnej tabeli kursów. Kwota kredytu została wypłacona powodom 29 września 2008 r. w złotych polskich. W tym dniu powód P. Ż. zawarł z pozwanym transakcję wymiany walut, w wyniku której otrzymał 332 512,91 zł po kursie 2,12 zł.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie. Powodowie nie wykazali spełnienia wszystkich przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c., w tym w szczególności przesłanki rażącego naruszenia ich interesów przez dowolne kształtowanie stosowanych przez pozwanego bank kursów walut. Konstrukcja umowy umożliwiała bankowi zmianę tabeli kursów w czasie między złożeniem dyspozycji uruchomienia kredytu a jego wypłatą. Powodowie jednak 29 września 2008 r. zawarli negocjowaną, natychmiastową transakcję wymiany walut, w wyniku której dokonali sprzedaży kwoty kredytu wyrażonej we frankach szwajcarskich – 156 845,71 CHF, w zamian za co uzyskali kwotę 332 512,91 zł (wnioskowali zaś o 325 000 zł kredytu. Zdaniem Sądu Okręgowego takie ukształtowanie treści stosunku prawnego nie może być uznane za sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające interesy konsumenta, gdyż powodowie mieli możliwość negocjowania kursu przed wypłaceniem kredytu, z czego skorzystali, a uzyskana w wyniku zawartej transakcji kwota została określona na poziomie wyższym niż to wynikało z wniosku kredytowego. O ile zatem powodowie nie mieli rzeczywistego wpływu na treść umowy w zakresie postanowienia dotyczącego spłaty kredytu według kursu CHF z tabeli banku, to niewątpliwie mieli sposobność zapoznania się z warunkami umowy przed jej zawarciem oraz wyboru jednego z wariantów spłaty. Zawarta umowa spełniała wymogi umowy kredytu bankowego zdefiniowanej w art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (aktualnie: tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 2439 ze zm. – dalej: „pr.

bank.”), bowiem bank oddał do dyspozycji kredytobiorców wskazaną kwotę CHF, która w wyniku umowy stron z 29 września 2008 r. została wymieniona na złote polskie, w której to walucie kredyt był spłacany.

Odnosząc się do kwestii interesu prawnego powodów w wytoczeniu powództwa o ustalenie, Sąd Okręgowy wskazał, że umowa kredytu została zawarta i aktualnie jest wykonywana przez strony. Jeżeli z powodu nieważności umowy spełnione świadczenia stały się nienależne, to powodom przysługują dalej idące roszczenia – o zwrot nienależnego świadczenia,

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 9 września 2019 r. zmienił zaskarżony wyrok i ustalił, że zawarta przez powodów umowa jest nieważna. Wskazał, że Sąd pierwszej instancji, badając kwestię ważności umowy kredytu zawartej 25 września 2008 r., błędnie odnosił się do art. 69 ust. 2 pkt 4 a pr. bank., który został wprowadzony dopiero ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 165, poz. 984), która to weszła w życie 26 sierpnia 2011 r. Sąd ten błędnie przyjął również, że nieważność umowy z powodu jej sprzeczności z art. 69 pr. bank. można było konwalidować wskutek „zawarcia negocjowalnej, natychmiastowej transakcji wymiany walut” z 29 września 2008 r., albowiem art. 58 k.c. przewiduje bezwzględną nieważność czynności prawnej *ex lege*, od chwili jej zawarcia. Wskazał, że oceny umowy wiążącej strony należy dokonywać przez pryzmat wymogów jakie umowa kredytu bankowego winna spełniać stosownie do art. 69 pr. bank., w brzmieniu obowiązującym w dacie jej zawarcia. W ocenie Sądu drugiej instancji, aby można było mówić o ważnej umowie kredytu, musi występować tożsamość pomiędzy kwotą i walutą kredytu, kwotą środków pieniężnych oddanych do dyspozycji kredytobiorcy oraz kwotą, jaką kredytobiorca zobowiązany jest zwrócić bankowi wraz z odsetkami. Zgodnie z umową między stronami waluta kredytu została określona jako franki szwajcarskie, a kwota na 156 845,71 CHF. Z kolei do dyspozycji kredytobiorców została oddana kwota w złotych polskich i również kwotę w złotych polskich mieli oni obowiązek zwrócić. W takiej zaś sytuacji umowa zawarta przez strony nie spełniała wymogów umowy kredytu bankowego zdefiniowanej w art. 69. pr. bank., bowiem bank nie oddał do dyspozycji kredytobiorcy wskazanej w umowie kwoty CHF, lecz kwotę w złotych polskich.

Z uwagi na charakter art. 69 pr. bank., jako przepisu bezwzględnie obowiązującego, umowa kredytu była nieważna. Powodowie wykazali także interes prawny w ustaleniu nieważności umowy (art. 189 k.p.c.), wskazując na stan niepewności prawnej polegającej na pobieraniu przez pozwanego od powodów w dalszym ciągu rat kredytu pomimo nieważności umowy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powództwo w części, w jakiej dotyczyło żądania zapłaty, nie mogło być uwzględnione. Pozwany wypłacił bowiem powodom w wyniku realizacji nieważnej umowy kredytu kwotę 332 512,91 zł, natomiast powodowie spłacili mu dotychczas jedynie kwotę 219 342,05 zł, a zatem nie został wzbogacony ich kosztem.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiódł pozwany. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. oraz art. 58 § 1 i art. 353¹ k.c. przez ich błędną wykładnię i stwierdzenie nieważności umowy kredytowej, pomimo braku podstaw do stwierdzenia nieważności tej umowy. W konkluzji wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa, ewentualnego o ustalenie nieważności umowy, względnie uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy właściwemu sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W przypadku kredytu denominowanego do waluty obcej istota typowej umowy takiego kredytu sprowadza się do tego, że bank udziela kredytobiorcy kredytu w wysokości określonej w walucie obcej, ale wypłata tej kwoty następuje w PLN. Tak więc w przypadku tego rodzaju kredytu kredytobiorca uzyskuje środki pieniężne w złotych, ale wysokość kredytu ustalona jest w walucie obcej, z tym że w momencie udostępniania kredytu czy jego transz następuje przeliczenie z waluty obcej na złotówki według kursu na dzień udostępnienia kredytu czy jego transz. Spłata rat kapitałowo-odsetkowych następuje w PLN, obliczanych jako równowartość w złotych polskich określonej ilości waluty obcej. W przypadku tego rodzaju umów wypłata przez bank kwoty kredytu w PLN oraz spłata kredytu w PLN przez kredytobiorcę nie jest uprawnieniem stron, ale ich obowiązkiem wynikającym z umowy.

Ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawa antyspreadowa) do ustawy– Prawo bankowe został wprowadzony art. 69 ust. 4a, zgodnie z którym umowa kredytu powinna określać, w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu.

Na skutek powyższego do porządku prawnego zostały wprowadzone m.in. dwa rodzaje kredytów, tj. denominowany i indeksowany. W tzw. ustawie antyspreadowej ustawodawca potwierdził jednak tylko to, co wcześniej wynikało już z zasady autonomii woli stron (art. 353¹ k.c.), a mianowicie, że przed jej wejściem w życie dopuszczalne było zawieranie umów o kredyt denominowany, jak i indeksowany (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 30 października 2020 r., II CSK 805/18).

Dopuszczalność zastrzegania spreadu wynikała pośrednio z art. 22 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. Nr 126, poz. 715 ze zm.), który obowiązywał do 22 lipca 2017 r., przewidującego obowiązek podania konsumentowi przed zawarciem umowy o kredyt zabezpieczony hipoteką m.in. informacji o zasadach ustalania wysokości spreadu walutowego oraz sposobie informowania konsumenta przez bank o jego wysokości w czasie obowiązywania umowy (pkt 9) oraz informacji o wpływie spreadu walutowego na wysokość kredytu oraz wysokość rat kapitałowo-odsetkowych (pkt 10). Oznacza to, że w założeniu ustawodawcy tego rodzaju mechanizm indeksacji – wprost gdzie indziej nieuregulowany – nie był sprzeczny z ogólną konstrukcją umowy kredytu przewidzianą w art. 69 ust. 1 pr. bank. W tej sytuacji nie ma podstaw, by przyjąć, że uchylenie przywołanego przepisu mocą art. 82 pkt 10 ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz.U. z 2017 r. poz. 819) oznacza ograniczenie elastyczności art. 69 ust. 1 pr. bank. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

To, że w stanie prawnym przed wejściem w życie tzw. ustawy antyspreadowej, tj. przed 26 sierpnia 2011 r., ustawodawca co do zasady akceptował zawieranie umów kredytu, w których waluta obca pełniła funkcję waloryzacyjną, znajduje potwierdzenie w art. 69 ust. 2 pkt 4a i art. 75b pr. bank., mających – w związku z art. 4 i art. 5 ust. 1 ustawy z 29 lipca 2011 r. – zastosowanie także do umów zawartych w odniesieniu do niespłaconej jeszcze części kredytu. Możliwość skorzystania z mechanizmu rozliczeń określonego w art. 75b pr. bank. nie pozbawia powodów uprawnienia do zażądania skontrolowania postanowień umowy, którą zawarli z pozwanym z odwołaniem się do kryteriów ustalonych w art. 385¹ § 1 k.c. Nowelizacja prawa bankowego z 29 lipca 2011 r. przyznała kredytobiorcom jedynie dodatkowe uprawnienie do spłacania rat kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej bezpośrednio w tej walucie, co nie znaczy, że nałożyła na nich obowiązek zachowania takiej formy spłaty, albo że wyłączyła możliwość zgłoszenia roszczeń powstałych na gruncie umów niespełniających wymagań stawianych umowom kredytowym w stosunkach z konsumentami.

Również w orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym umów kredytu zawieranych jeszcze przed wejściem w życie ustawy o kredycie konsumenckim wyrażano pogląd, że umowa kredytu wiążąca wysokość udzielonego kredytu oraz wysokość jego spłat z kursem waluty obcej, np. franka szwajcarskiego, nie jest sprzeczna z ogólną konstrukcją umowy kredytu przewidzianą w art. 69 ust. 1 pr. bank i stanowi jej możliwy wariant. Stanowisko to należy uznać za utrwalone (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, OSNC-ZD 2016, nr C, poz. 49; z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Umowa kredytowa łącząca strony została zawarta 25 września 2008 r., a więc pod rządem prawa bankowego, które obowiązywało przed wejściem w życie tzw. ustawy antyspreadowej. Jest to umowa o kredyt denominowany. Kwota kredytu została w niej wyrażona w CHF, zaś wypłata kredytu oraz jego spłata następowały w PLN, czego powodowie mieli świadomość i na co wyrazili zgodę. Nie można zatem uznać, że umowa zawarta przez strony nie spełniała wymogów

umowy kredytu bankowego zdefiniowanego w art. 69. pr. bank. i jest nieważna tylko z tego powodu, że bank nie oddał do dyspozycji kredytobiorców wskazanej w umowie kwoty CHF, lecz kwotę w złotych polskich.

Nie ma podstaw, by uznać, że zastosowanie denominacji przewidującej spread jest samo przez się sprzeczne z art. 69 ust. 1 pr. bank. Wprawdzie w rezultacie jego zastrzeżenia w chwili zawarcia umowy czy faktycznego oddania środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorcy, wyrażona w złotych polskich, podlegająca zwrotowi „kwota kredytu” jest wyższa niż kwota udostępniona, jednakże oznacza to tylko to, że spread może być – w zależności od zmian kursu waluty, do której kredyt jest denominowany – źródłem dodatkowej korzyści banku (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 79).

Umowa kredytu bankowego jest umową nazwaną (art. 69 pr. bank.). W art. 69 ust. 2 pr. bank. wskazano jej niezbędne (obligatoryjne) postanowienia. Elementów konstrukcyjnych tej umowy poszukiwać należy jednak w art. 69 ust. 1 pr. bank. Oznacza to, że umowa kredytu zawarta przez strony odpowiada definicji umowy kredytu denominowanego, mieści się w konstrukcji ogólnej kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant – art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 pr. bank. Wobec powyższego twierdzenia o nieważności umowy z uwagi na sprzeczność z prawem są pozbawione podstaw.

Na tym etapie postępowania nie ma możliwości odniesienia się do oceny poszczególnych postanowień umownych, gdyż Sąd *meritii* oceny takiej jeszcze nie dokonał. Sąd Apelacyjny zaniechał bowiem analizy sprawy pod tym kątem, stąd była to wystarczająca przesłanka do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Należy mieć przy tym na uwadze, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, pozostawiając mu pole do arbitralnego działania ma ugruntowany charakter (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK

559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 28 września 2021 r., I CSKP 74/21).

Ewentualne wyeliminowanie z łączącej strony umowy niedozwolonych postanowień umownych określających zasady przeliczania udzielonego kredytu na złotówki oraz spłat na franki szwajcarskie wymagałoby oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Jak wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21, w razie sporu o ważność umowy kredytu bankowego denominowanego (indeksowanego) do obcej waluty, w której treści znajduje się niedozwolona klauzula konsumencka dotycząca sposobu tej denominacji, rozpatrzyć należy kilka możliwości rozstrzygnięcia. Pierwsza, to stwierdzenie nieważności umowy, która bez klauzuli niedozwolonej nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym, zwłaszcza ze względu na brak (odpadnięcie) któregoś z koniecznych składników (*essentialia negotii*) umowy nazwanej kredytu bankowego. Druga, to przyjęcie, że umowa jest ważna, ale w miejsce bezskutecznych postanowień waloryzacyjnych nie wchodzi żadne dodatkowe postanowienia. Trzecia, to ewentualne przyjęcie, że umowa jest ważna i jej uzupełnienie przez sąd przez wprowadzenie w miejsce niedozwolonych klauzul innego mechanizmu waloryzacji.

W tym stanie rzeczy, zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej okazały się uzasadnione.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

[as]